

**ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ
З ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ
В УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

Анотація. У статті розглянуто варіант моделі управління педагогічним колективом загальноосвітнього навчального закладу з формування здорового способу життя в учнівській молоді.

Ключові слова: управління, управління педагогічним колективом, моделювання, модель управління педагогічним колективом.

Тур О.М.

**ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ПО
ФОРМИРОВАНИЮ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ
УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ**

Аннотация. В статье рассмотрен вариант модели управления педагогическим коллективом общеобразовательного учреждения по формированию здорового образа жизни учащейся молодежи.

Ключевые слова: управление, управление педагогическим коллективом, моделирование, модель управления педагогическим коллективом.

Tur O.M

**THE WAYS OF THE IMPROVEMENT OF MANAGING
EFFECTIVNESS WITH THE FORMATION OF A HEALTHY
LIFESTYLE AMONG SENIOR PUPILS**

Annotation. In this article is considered the variant of the model of managing of teaching staff with the healthy lifestyle formation among senior pupils.

Key words: management, managing of teaching staff, simulation, the model of managing of teaching staff.

Постановка проблеми та її значення. В умовах соціально-політичної трансформації українського суспільства надзвичайно гостро постала проблема формування, збереження та зміцнення здоров'я учнівської молоді. Саме через це діяльність загальноосвітніх навчальних закладів з формування здорового способу життя у старшокласників є одним із стратегічних напрямів в освіті, гарантією соціальної безпеки випускників.

Сучасна вітчизняна педагогічна наука в силу різних причин ще не запропонувала загальноосвітнім навчальним закладам ефективні механізми управління формуванням здорового способу життя учнівської молоді. У той же час реалії сьогодення підводять до думки про необхідність створення системи управління педагогічними колективами з якісно новими властивостями та можливостями, використання яких змінить й удосконалить практику управління на шляху до здоров'язбереження учнів. Оновлювати внутрішньошкільне управління потрібно на основі якісно нових моделей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У педагогічній теорії та практиці склалися певні передумови для наукового обґрунтування шляхів вирішення проблеми підвищення ефективності управління школою, створені загальні основи теорії управління освітою. Вони отримали висвітлення в роботах М. І. Кондакова, Ю. А. Конаржевського, В. Ю. Кричевського, В. С. Лазарева, А. А. Орлова, М. М. Поташника, П. І. Третьякова, П. І. Фролова, П. В. Худомінського, Т. І. Шамової та ін., є напрацюванням сучасних

дослідників проблем управління в навчальних закладах (В. І. Бондар, Л. І. Даниленко, Г. В. Єльнікова, Л. М. Калініна, Л. М. Карамушка, О. М. Коберник, В. І. Маслов, Н. М. Островерхова, В. С. Пікельна, Г. М. Тимошко, Е. М. Хриков). Ці автори розкрили основні наукові категорії, сутність, закономірності та принципи управління освітніми закладами.

У науково-педагогічній літературі реалізація функцій керівництва педагогічним колективом розглядається як спрощено – через комплекс дій-заходів, так і за допомогою моделі – через складну структуру, яка передбачає взаємодію різних факторів управління. Така взаємодія викликана, насамперед, необхідністю забезпечення оптимальної якості освітнього процесу.

Загалом моделювання розглядається як теоретичний метод дослідження процесів і станів із використанням їх реальних (фізичних) або ідеальних моделей. При цьому модель характеризується системою об'єктів або знаків, що відтворюють деякі суттєві властивості системи-оригіналу, спрощує структуру оригіналу, нехтує несуттєвим, служить узагальненим відображенням явища.

Розглянемо основні науково-теоретичні позиції щодо моделювання як наукового методу. А.М.Моїсєєв визначив, що моделювання – це теоретико-пізнавальна процедура, яка здійснюється на основі абстрактно-логічного мислення. Модельне мислення креативне і конструктивне, оскільки спрямоване на створення чогось нового, на поліпшення існуючого стану об'єкта. У той же час воно ситуативно і реалістично «зобов'язує до бачення не тільки своїх можливостей і сильних сторін, але й своїх неминучих слабкостей та обмежень» [2, 57].

На думку В. П. Кохановського у логіці й методології науки модель розглядається як «аналог певного фрагмента реальності, породження

людської культури, концептуально-теоретичних образів», «представник», «заступник» оригіналу в пізнанні та практиці [1].

Учені зазначають, що модель має декілька застосувань. Перш за все вона дозволяє чітко визначити компоненти, які складають систему, та досить точно і схематично подати зв'язки між компонентами. Окрім того зв'язки всередині модельованого об'єкта можна порівняти зі зв'язками всередині моделі. Модель генерує та породжує питання, вона стає інструментом для порівняльного вивчення різних галузей явища або процесу.

Існує певний досвід моделювання різних систем:

- модель управлінської взаємодії Л.Н.Аксеновської (1997);
- модель рефлексивного управління школою Т.М.Давиденко (1995);
- структурно-функціональна модель внутрішкільного управління А.Є.Капто (1991);
- модель внутрішньошкільного контролю В.Н.Гурова і С.В.Степанова (2003) та ін;
- моделі інноваційних загальноосвітніх установ: сучасної гімназії Е.С.Полат (2000), адаптивної школи Е.А.Ямбурга (1997);
- модель управління якістю освіти Г.В.Гутник (2000);
- моделі методичних служб школи І.В.Жуковського (2000), В.С.Гіршовіч (1999) та ін;
- моделі управління персоналом В.І.Деркач (1997) та підготовки управлінців А.І.Жиліна (1999).

Форми моделювання та види моделей можуть бути різними. Завданням нашого дослідження найбільше відповідає структурно-функціональна модель (В.А. Ясвин, 2001) [4], яка дозволяє шляхом встановлення структурної подібності моделі й оригіналу та на підставі інформації про модель отримати необхідні дані про функції оригіналу.

Мета статті – обґрунтування моделі управління педагогічним колективом загальноосвітнього навчального закладу, спрямованої на формування здорового способу життя у старшокласників.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні модель пов'язана з безпосередньою практикою управлінської діяльності в навчальному закладі, який сприяє збереженню та зміцненню здоров'я учнів. Саме тому вона має не тільки теоретичний, відірваний від реального об'єкта зміст, а й конкретно-практичний, апробований в умовах конкретних освітніх установ. Педагогічний зміст побудованої нами моделі полягає в тому, що вона дозволяє виділити актуальні та перспективні завдання, пов'язані з формуванням здорового способу життя учнів старшої школи, виявити, вивчити та науково обґрунтувати умови можливого зближення між вірогідними, очікуваними та бажаними змінами об'єкта, що вивчається.

Побудова моделі здійснена за відповідними критеріями:

- концептуальність, яка передбачає опору на певну наукову концепцію (філософську, соціологічну, психолого-педагогічну);
- системність, тобто наявність у моделі основних ознак системи – логіки процесу, взаємозв'язку всіх її частин, цілісності;
- керованість, пов'язана з можливістю діагностичного цілепокладання, одним з аспектів якого є розвиток особистості в цілому, планування та попереднє проектування процесу навчання й виховання, його алгоритмізація, а також поетапна діагностика;
- коригованість, яка вказує на можливість постійного зворотного зв'язку, послідовно орієнтованого на чітко визначені цілі; варіювання засобами і методами з метою корекції результатів;
- ефективність за результатами і оптимальність за витратами;
- відтворюваність, яка передбачає можливість застосування (повторення, відтворення) моделі.

При формуванні зазначеної моделі ми керувалися системним, оптимізаційним, комунікаційно-діалогічним та особистісно орієнтованим методологічними підходами.

Провідною ідеєю при розробці моделі управління педагогічним колективом загальноосвітнього навчального закладу, що сприяє формуванню здорового способу життя учнів старших класів, ми вважали розв'язання завдань оптимальної реалізації педагогічних умов управління, включення організаційно-змістовного, технологічного та професійно-кадрового компонентів, функціонування в навчальному закладі консультативно-оздоровчого Центру здорового способу життя, інтегрування зусиль не тільки управлінців, але й методистів, педагогів, психологів, соціальних педагогів, інших спеціалістів та представників громадськості, що беруть участь у реалізації освітнього процесу в навчальному закладі (рис.1).

Організаційно-змістовний компонент моделі у першу чергу включає в себе підсистему цілей-результатів, адже відповідно до вимог системного підходу саме мета є системоутворюючим фактором, стає «вихідною підставою для прогнозування й планування діяльності, визначає організаційні форми, способи, засоби, дії виконання прийнятих рішень, служить нормою контролю (експертизи) та оцінки фактичних результатів, дозволяє регулювати і коригувати педагогічний процес, поведінку і діяльність усіх його учасників» [3, 49]. Ми вважаємо, що на основі цілей, які стоять перед школою, консультативно-оздоровчим Центром здорового способу життя та конкретними його підрозділами (фізичного виховання, медичному, освітньо-оздоровчому, психологічному, оздоровчо-виховному, інформаційному), управлінська система організовує необхідні умови діяльності педагогічного колективу щодо забезпечення не тільки якісного освітнього процесу, а й формування здорового способу життя шкільної молоді.

Рис. 1. Модель управління педагогічним колективом загальноосвітнього навчального закладу, спрямована на формування здорового способу життя у старшокласників

Оскільки цілі / результати одночасно припускають вихід на оцінку управлінської діяльності, ми включили сюди й критерії ефективності всієї здоров'язбережної роботи з педагогічним колективом у загальноосвітньому навчальному закладі. Адже по суті вони одночасно виступають і критеріями ефективності нашої моделі.

Організаційно-змістовний компонент, окрім того, включає визначення основного змісту діяльності, тобто управлінські функції, а також об'єкти управління – основні учасники процесу формування здорового способу життя шкільної молоді (педагоги, медичні працівники та інші різні фахівці, що здійснюють здоров'язбережну діяльність).

Технологічний компонент моделі включає педагогічні умови управління колективом школи, що сприяє здоров'ю учнів старших класів: поєднання особистісно орієнтованого, гуманістичного, людиноцентричного підходів в управлінні; забезпечення педагогічного співробітництва та взаємодії в управлінні; формування позитивного психологічного клімату в педагогічному колективі; забезпечення умов професійного зростання педагогів в організації здоров'язбережної діяльності.

Крім того, сюди ж віднесено форми, засоби, методи, стиль управління, а також сама система роботи з педагогічним колективом, що включає:

- кадрову політику школи (стиль керівництва та педагогічного спілкування, філософію й місію загальноосвітнього навчального закладу, правила внутрішнього трудового розпорядку, колективний договір);
- підбір (розрахунок потреби в педагогічних кадрах, моделі фахівців і посад);
- оцінку (методи оцінки здоров'язбережної діяльності педагогічних кадрів, оцінку їх професійного потенціалу, оцінку індивідуального внеску педагогів і фахівців);

- розстановку (типові моделі кар'єри в школі та поза нею, планування службової кар'єри, умови та оплата праці, рух кадрів);
- адаптацію (адаптацію молодих педагогів, наставництво та консультування, розвиток людських ресурсів);
- навчання (професійну підготовку та перепідготовку, підвищення кваліфікації педагогів, формування системи знань про збереження та зміцнення здоров'я вихованців, методичну роботу).

Професійно-кадровий компонент включає професійний склад управлінців школи, додаткові вимоги до професійної компетентності управлінців у галузі здоров'язбереження, а також умови підвищення кваліфікації управлінців і педагогів. При цьому важливою складовою професійно-кадрового компонента є сама особистість керівника, його стиль управління й дії.

Спрямованість всієї системи внутрішньошкільного управління передбачає мотиваційно-цільову орієнтацію, новий підхід до інформаційного забезпечення, педагогічного аналізу, до планування, організації, контролю й регулювання всієї діяльності. Творче, послідовне здійснення найважливіших функцій управління створює управлінську технологію з науково-методичною обґрунтованістю кожного управлінського кроку. Усвідомлення та прийняття нових цілей освіти, пов'язаних із збереженням здоров'я молоді, знання очікуваного конкретного результату – основна умова, що забезпечує мотивацію педагогічного колективу. Аналіз стану колективу, розуміння мотивів діяльності, стимулювання його професійного зростання, створення умов для творчості та досягнення кінцевих цілей, оцінка забезпеченості тимчасовими, кадровими, матеріально-технічними, програмно-методичними, фінансовими, психологічними, правовими та організаційними умовами є першим кроком в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом

сприяння здоров'ю. Кожна функція управління розглядається як наступний алгоритмічний крок у циклі управління таким закладом.

Оцінка ефективності керівництва може проводитися за психологічним і непсихологічними критеріями (Ю.А.Конаржевський, 1999). До психологічних критеріїв належать: задоволеність членством у даному трудовому колективі та працею в ньому, наявність атмосфери мотивації серед колективу, наявність авторитету керівника та правильної об'єктивної самооцінки членів педагогічного колективу. До непсихологічних критеріїв належить результативність колективу за всіма основними параметрами виконуваної ним роботи.

У свою чергу, для оцінки здоров'язбережної діяльності навчального закладу ми визначили критерії, що дозволяють оцінити не тільки рівень здоров'язбереження в освітньому середовищі установи та стан здоров'я її суб'єктів, але й показники ефективності управління здоров'язбереженням, взаємодії основних його суб'єктів:

- інтегральні управлінські критерії ефективності здоров'язбережної діяльності, що включають показники системності та впорядкованості в організації діяльності, активності та продуктивності діяльності, оперативності й чіткості роботи.

- критерії ефективності взаємодії основних суб'єктів здоров'язбережної діяльності: цілеспрямованість, вмотивованість, інтегрованість, структурованість, узгодженість, організованість і результативність.

- критерії ефективності здоров'язбережного супроводу навчально-виховного процесу, що включають показники діяльності кожного підрозділу консультативно-оздоровчого Центру здорового способу життя з урахуванням його специфіки:

- 1) в освітньо-оздоровчому підрозділі – підвищення рівня знань, умінь, навичок учнів з основ здорового способу життя; своєчасна оцінка, аналіз,

корекція навчального розкладу, навчального навантаження; підвищення грамотності педагогів у питаннях здоров'язбереження, у використанні здоров'язбережних освітніх технологій в роботі з учнями і т.д.;

2) у підрозділі фізичної культури – підвищення рівня фізичної підготовленості та фізичного розвитку учнів старших класів; зменшення кількості юнаків та дівчат, що займаються в підготовчій і спеціальній групах фізкультури; збільшення кількості старшокласників, які відвідують спортивні секції; підвищення мотивації учасників освітнього процесу до фізичної культури; своєчасність оцінки фізичної підготовленості, аналіз і корекція результатів тощо;

3) у медичному підрозділі – зниження показників гострої захворюваності; збереження й збільшення кількості школярів з I групою здоров'я та нормальним фізичним розвитком; позитивні зміни санітарного стану навчального закладу; якісна зміна харчування учнів під час перебування у школі; своєчасна оцінка, аналіз і корекція рівня фізичного розвитку та соматичного статусу учнів тощо;

4) у психологічному підрозділі – підвищення психоемоційної стійкості старшокласників; поліпшення психологічного мікроклімату в соціальних групах; своєчасне виявлення дезадаптованих учнів і корекційна робота з ними; своєчасна діагностика, аналіз, корекція психоемоційного стану, підготовка учнівської молоді до дорослого самостійного життя тощо;

5) у підрозділі обробки інформації – наявність комп'ютерної інформаційно-аналітичної бази даних про стан здоров'я учнів; своєчасне введення даних і підготовка необхідних звітів; відповідність інформаційного обслуговування потребами користувачів служби; акуратне ведення діловодства тощо;

б) в оздоровчо-виховному підрозділі – формування в учнів старших класів навичок здорового способу життя шляхом участі в позаурочних і

позашкільних оздоровчо-виховних заходах; аналіз і корекція планів виховної роботи класних керівників та плану роботи школи.

Ми вважаємо, що така модель може модифікуватися в залежності від ситуацій, що виникають у різних типах і видах освітніх установ з їх внутрішніми специфічними особливостями, що розширює можливості адаптації та застосування пропонованої нами моделі управління педагогічним колективом загальноосвітнього навчального закладу на основі педагогічних умов.

Висновки. Подана модель управління педагогічним колективом загальноосвітнього навчального закладу, що сприяє формуванню здорового способу життя в учнів старших класів, спиралася на облік педагогічних умов управління, які були центральним ядром зазначеної моделі й повинні були визначати основне русло, стратегію і стиль управлінської діяльності. Одночасно нами було визначено критерії ефективності використання моделі, які передбачають відповідно до місця і функцій системи управління вихід на узагальнену оцінку ефективності здоров'язбережної діяльності загальноосвітнього навчального закладу та його колективу.

Література:

1. Кохановский В.П. Философия и методология науки [Текст] / В.П.Кохановский. – М.: АТС; Ростов н/Д: Феникс, 1999. – 574 с.
2. Моисеев А. М. Качество управления школой: каким оно должно быть [Текст] / А. М. Моисеев. М., 2001. 160 с.
3. Третьяков П. И. Управление школой по результатам: практика педагогического менеджмента [Текст] / П. И. Третьяков. М., 1998. 288 с.
4. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию [Текст]: монография/ В.А.Ясвин. – М.: Смысл, 2001. – 365с.